

Сніжана Сергіївна ПАНЧЕНКО,
аспірант Хмельницького університету управління та права,
civil@univer.km.ua

УДК 347.131

ПРАВОВА ПРИРОДА СТРОКУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Досліджується доктринальні підходи щодо визначення правової природи цивільно-правового строку. З'ясовується, чи є строк юридичним фактом цивільного права. У зв'язку з цим, запропоновано відійти від традиційного подвійного розуміння поняття юридичного факту. Аналізуються аргументи дослідників, які вважають строки юридичними фактами, та тих, які заперечують проти цього. Встановлено, що строки значення юридичних фактів не мають. Досліджені темпоральні категорії, пов'язані з цивільно-правовим строком: встановлення, настання, перебіг, сплив строку. Визнано прогресивним чітке розмежування у законодавстві таких понять, як строк та термін. Обґрунтовано, що юридичним фактом є сплив строку, а строк є елементом складу юридичного факту, наприклад, цивільно-правового договору. Цей висновок підтверджується і поняттям строку, яке міститься у чинному Цивільному кодексі України. Встановлено, що сплив строку у класифікації юридичних фактів за вольовою ознакою слід відносити до відносних подій.

Ключові слова: цивільно-правовий строк, юридичний факт, сплив строку, склад юридичного факту, елемент складу юридичного факту.

Поза часом не можна уявити ні людину, ні будь-яку її діяльність. Це безпосередньо стосується виникнення, існування та припинення цивільних правовідносин. Звісно, така надзвичайна важливість часу, строку та інших темпоральних характеристик зумовлює активну наукову діяльність щодо пізнання їх суті. Цим питанням присвячена значна кількість робіт філософів, соціологів і, звичайно, юристів. Серед останніх

найбільш знаковими та відомими є роботи Т. М. Вахоневої, В. П. Грібанова, А. В. Жгунової, М. Я. Кіріллової, П. В. Крашеніннікова, В. В. Луця, Д. О. Маріца, Г. І. Петрова, М. Д. Пленюк, О. В. Шовкової тощо. Разом з тим у праві залишаються спірні теоретичні та прикладні питання, пов'язані зі строками.

При правовому аналізі строків та інших темпоральних категорій (наприклад, термін, момент тощо) слід зупинитися на окремих питаннях, які не знайшли свого однозначного вирішення у правовій науці. Насамперед, до таких слід віднести питання про те, чи є строки юридичними фактами та їх місце у системі (класифікації) юридичних фактів цивільного права. Якщо ж буде з'ясовано, що строки не можна вважати юридичними фактами, то постає питання про те, чим, зрештою, вони виступають, і яке значення інших темпоральних категорій, пов'язаних зі строком (зокрема його встановлення, початок перебігу, сплив строку). Отже, йдеться про визначення правової природи строку в цивільному праві. Саме це дослідження дозволить краще оцінити значення, роль та особливості строків у цивільно-правових договорах (зокрема строку дії договору, строку виконання договору, протермінування боржника та кредитора, а також визначених та невизначених строків).

Як правило, у правовій літературі непоодинокі спроби встановити місце строків у системі юридичних фактів. Більше того, при аналізі строків (і не тільки цивільно-правових) це питання за традицією стало просто обов'язковим для дослідження. Відповідно, не обійтися без визначення поняття юридичного факту. Важливість для права правильного розуміння та дефініції цього поняття безперечна та загально визнана. Проте різноманітність підходів у загальнотеоретичних та галузевих дослідженнях до трактовки поняття юридичного факту вражає. Пропонуємо й своє бачення поняття юридичного факту.

Зазвичай науковці визначають юридичний факт як конкретну життєву обставину, з якою норми права пов'язують настання правових наслідків [1, с. 51; 2, с. 623; 3, с. 397; 4]. Подекуди ці правові наслідки уточнюються дослідниками: у більш популярному випадку — як виникнення, зміна або припинення правовідносин (прав та обов'язків) [5, с. 324; 6, с. 72; 7, с. 13; 8, с. 14; 9, с. 242–244; 10, с. 8–9]. Значно рідше, окрім зазначених наслідків юридичних фактів, вказують ще й на інші, насамперед — виникнення, зміну, припинення право- та дієздатності [11, с. 26; 12, с. 32], анулювання інших юридичних фактів [13, с. 13–14]. Безперечно, що поняття юридичних фактів значно ширше за поняття підстав виникнення, зміни та припинення правовідносин. А отже, доцільніше говорити, що правовими наслідками юридичних фактів слід вважати будь-які правові наслідки, насамперед — виникнення, зміну, припинення правовідносин. Аналіз наведених та інших визначень юридичних фактів дозволяє встановити, що, окрім зазначеної ознаки — *здатності викликати правові наслідки*, їм властиві ще й інші. Традиційно в якості таких називають те, що юридичний факт є *конкретною життєвою*, тобто реально існуючою, *обставиною* (у протилежність різноманітним планам, бажанням, намірам) та його *нормативну закріпленість*. І з цього значна кількість науковців виводить теорію подвійного розуміння юридичного факту, яка багато років є

панівною у правовій науці (В. Б. Ісаков, О. А. Красавчіков, В. М. Синюков) [14, с. 9–13; 1, с. 11–13; 15, с. 6–9]. Проте саме таке трактування призводить до об'єднання в одному понятті ознак двох різних, хоча й взаємопов'язаних явищ. Тобто представники зазначеного підходу юридичним фактом називають і конкретну обставину дійсності — факт-явище (наприклад, договір оренди житла між чітко визначеними особами з його специфічними, конкретними умовами), і правові норми, які визначають загальні вимоги до такого договору, так звану факт-модель (тобто певний шаблон). Проте цей шаблон не є конкретною обставиною дійсності, як і конкретний договір оренди між певними особами не може бути безпосередньо передбачений у правовій нормі. Усе це підриває традиційну теорію подвійного розуміння юридичного факту та загальноприйнятий підхід до поняття та ознак юридичного факту.

Таким чином, найбільш проблемним питанням у сучасній правовій науці щодо поняття юридичних фактів є не те, які саме наслідки викликають юридичні факти, на чому акцентують увагу окремі науковці (М. В. Батянов) [12, с. 28–29], а проблема розмежування конкретної життєвої обставини (власне юридичного факту) та тих вимог щодо цієї обставини, які передбачаються законодавством.

Саме тому більш обґрунтованою вважаємо концепцію М. О. Рожкової, яка своє розуміння юридичного факту базує на чіткому розмежуванні встановленої нормою права моделі обставини та самої конкретної життєвої обставини, що відрізняється від свого абстрактного прототипу безліччю окремих ознак [16, с. 7–8]. Відповідно юридичним фактом науковець справедливо вважає конкретну життєву обставину (дію чи подію), яка дійсно наступила, існує у просторі та часі і підпадає під дію відповідної норми права [17, с. 10]. У свою чергу, правовою моделлю обставини є абстрактна (типова) обставина, яка закріплена у нормі права та з якою норма права пов'язує настання певних наслідків [16, с. 8]. З'ясувавши, що насправді слід розуміти під юридичним фактом, зупинимось на тому, чи є строк юридичним фактом. Можна виділити найбільш популярні (щоправда, протилежні позиції) щодо цього питання:

1) строк є юридичним фактом (Є. М. Ворожейкін, В. П. Ємельянов, О. М. Калітенко, М. Я. Кіріллова, П. В. Крашенінніков, Є. О. Суханов) [18, с. 77; 19, с. 59; 20, с. 369; 21, с. 8; 22, с. 76], і при цьому спостерігаються різні підходи щодо того, яким саме видом юридичного факту і в межах якої класифікації;

2) строк не є юридичним фактом (В. І. Данілін, С. І. Реутов, А. В. Маркосян, О. В. Шовкова) [23, с. 130; 24, с. 16; 25, с. 8]. Проаналізуємо наведені підходи.

Згідно з *першою позицією* строк є *юридичним фактом* (Є. М. Ворожейкін, В. П. Ємельянов, О. М. Калітенко, М. Я. Кіріллова, П. В. Крашенінніков, Є. О. Суханов) [18, с. 77; 19, с. 59; 20, с. 369; 21, с. 8; 22, с. 76]. Зокрема Є. М. Ворожейкін пояснює це тим, що у багатьох випадках норми права пов'язують виникнення, зміну і припинення правовідносин саме зі строками [18, с. 77]. При цьому автор вказує на неоднорідність строків за юридичною сутністю [18, с. 77]. На думку Є. О. Суханова, юридичним фактом є саме *строк* як такий, а не його вплив чи початок перебігу [22, с. 76]. Як приклад автор вказує на

строк дії авторського права, яке перейшло у порядку спадкування. Як вважає Є. О. Суханов, у цьому випадку необхідною є сукупність юридичних фактів (фактичний склад), а одним із них науковець вважає той юридично значимий факт, що передбачений законом строк ще не сплив, проте вже почав спливати [22, с. 76].

Представники зазначеної позиції, як правило, вважають строк подією, пояснюючи це тим, що строк настає (спливає) незалежно від волі людей, як і сплив (плин) часу взагалі [21, с. 8; 8, с. 16]. Проте яким саме видом юридичної події є строк (відносною чи абсолютною), у правовій літературі однозначно не визначено. Зокрема О. А. Красавчіков плин часу виділяв до окремої групи *абсолютних юридичних подій*, поява та наявність яких не зумовлена вольовою діяльністю людей [1, с. 166–168]. В. П. Ємельянов при поділі за “вольовою” класифікацією відносить строк до *відносних подій*, оскільки за походженням є вольовою дією законодавця або суб'єктів правовідносин, проте разом з тим його перебіг відбувається за об'єктивними законами [19, с. 59].

Слід також згадати позицію В. П. Грібанова, згідно з якою строк є юридичним фактом, проте він не є ані дією, ні подією, а займає *особливе місце у системі юридичних фактів*, є чимось середнім між діями та подіями [26, с. 7–10]. Науковець пояснює свої висновки таким чином. Людина при здійсненні своєї діяльності активно використовує час. При цьому воля людей, на думку науковця, істотно впливає не лише на розмір встановленого строку та початок його перебігу, а й на сам перебіг цього строку. Йдеться про те, що з волі людей строк можна зупинити, перервати чи продовжити. Разом з тим сплив визначеного строку не можна віднести і до юридичних дій, позаяк його перебіг є окремим випадком перебігу часу, який відбувається незалежно від волі та діяльності людини [26, с. 7–10]. Слід вказати на сумнівність зазначених аргументів. Вважаємо, що за “вольовою” класифікацією юридичних фактів усі вони повністю вписуються у поділ на дії (діяння) та події.

Треба сказати про те, що більшість науковців-представників такої позиції у своїх роботах зазвичай допускають суперечності своїй же позиції. Уже навіть це, на нашу думку, свідчить про її вразливість. Наприклад, Є. М. Ворожейкін, прямо визнаючи строк юридичним фактом, разом з тим зазначає, що “строк, які і його початок, припинення можуть бути юридичними фактами (самостійними або одним з елементів фактичного складу) або не бути юридичними фактами” [18, с. 80]. При цьому більшість наведених Є. М. Ворожейкіним [18, с. 82–83] прикладів виникнення, зміни та припинення правовідносин свідчать про те, що юридичним фактом все ж тут виступає сплив строку, а не сам строк як певний період часу. Хоча сам автор такий висновок і не виводить. О. М. Калітенко також, заперечуючи власний висновок про визнання за строком значення юридичного факту, вказує, що юридичне значення має саме *сплив певного проміжку часу*, внаслідок чого виникають, змінюються або припиняються правовідносини [20, с. 369].

Усе зазначене дозволяє підсумувати, що самі строки значення юридичних фактів не мають. Опосередковано до такого висновку підходить і В. В. Луць, який вказує, що строки не належать ані до дій, ані до подій, і у протилежність позиції В. П. Грібанова зазначає, що вони не

посідають самостійного місця в системі юридичних фактів [27, с. 576; 8, с. 18].

Зазначене потребує більш детально зупинитися на *другій виділеній нами позиції* — строк не є юридичним фактом (В. І. Данілін, С. І. Реутов, А. В. Маркосян, О. В. Шовкова) [23, с. 130; 24, с. 16; 25, с. 8]. Представники цього підходу юридичним фактом вважають щось інше, пов'язане зі строком: встановлення (А. В. Маркосян) [24, с. 16], перебіг або сплив строку (В. І. Данілін, С. І. Реутов, В. С. Ковальська, М. О. Рожкова, О. В. Шовкова) [23, с. 130; 28, с. 149; 16; 25, с. 8]. Зупинимось на аналізі темпоральних категорій, пов'язаних з цивільно-правовим строком.

Більшість науковців не відносить *встановлення строку* до юридичних фактів, проте дослідники аналізують його та висувають власні пояснення його природі. Так, М. О. Рожкова не вважає *встановлення* які і *продовження строку*, самостійним юридичним фактом, а елементом складу юридичного факту [16, с. 121]. А. В. Маркосян, у свою чергу, вважає юридичним фактом-дією *встановлення строку*, а сплив (*закінчення*) *строку* — юридичним фактом-подією [24, с. 16], пояснюючи це тим, що процес спливу часу є невідворотним, йому неможливо запобігти чи зупинити вольовим зусиллям.

Що стосується *“настання строку”* [16, с. 122], то згідно з чинним ЦК України цей термін взагалі не може застосовуватися до строку, а стосується терміну. Отже, більш прийнятним у цьому аспекті є термін *“сплив строку”*.

Перебіг строку, на нашу думку, не може розглядатися як юридичний факт, зокрема й як юридична подія [16, с. 120]. М. О. Рожкова справедливо аргументує такий висновок тим, що закон не пов'язує будь-які наслідки у зв'язку з перебігом часу [16, с. 121]. Дослідник аргументує такий висновок тим, що закон не передбачає будь-які наслідки у зв'язку з перебігом часу [16, с. 121]. У цей же час перебіг часу має спільне зі спливом строку: вони не залежать від волі людини. Ці поняття суміжні, близькі, проте не тотожні. Так, перебіг часу є об'єктивним, на нього не можна впливати. Наприклад, його не можна зупинити. У той же час строк як певний період часу встановлюється людиною, проте рано чи пізніше він все ж спливе [16, с. 122–123].

Не дивлячись на те, що окремі науковці оспорюють значення юридичного факту за *спливом строку* (А. В. Жгунова, Є. В. Ісаєва) [29, с. 5; 30, с. 70], переважна більшість дослідників саме сплив строку вважає тією темпоральною категорією, що виступає підставою виникнення, зміни, припинення відповідних правовідносин. Вважаємо цей висновок цілком обґрунтованим з таких аргументів. По-перше, у ЦК України 2003 р. вперше містяться загальні положення про строки та його визначення. По-друге, вводиться нова темпоральна категорія — *“термін”*, нетотожна поняттю *“строк”* та чітко відмежована за допомогою легальної дефініції. Так, під строком у ЦК України розуміється певний період у часі, зі *спливом* (курсив автора — С. П.) якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення. Терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення (ч. 1–2 ст. 251). Варто віддати належне розробникам чинного ЦК України 2003 року у

тому відношенні, що вони “навели лад” у розумінні, понятті та розмежуванні строків та термінів. Важливим це є і для інших галузей права, які використовують цивільно-правові розробки щодо строків. Окрім того, чітке розмежування у законодавстві строку як періоду часу та терміну як моменту в часі дає можливість відсіяти ті здавна пануючі в доктринальних роботах дискусії про те, чи є строк періодом, чи моментом, або поділ строку на періоди та моменти. Так, Т. М. Вахонєва з аналізу наукових досліджень робить висновок, що всі визначення строку в праві мають подвійний характер: строк як період часу та як момент у часі [31, с. 7]. Проте це було обумовлено попереднім цивільним законодавством. Слід нагадати про те, що ЦК УРСР 1963 року не містив загальних положень про строки, лише про позовну давність (гл. 5). Проте, як уже було зазначено, ст. 251 ЦК України дає можливість однозначно визначитись із правовою природою строку та спливу строку.

Так, на наш глибоке переконання, строк є елементом складу юридичного факту, зокрема договору. Теорія щодо складу юридичного факту та відповідно елементів цього складу, на жаль, не є загальноприйнятою та загальновизнаною у правовій літературі¹. Проте вона виступає логічним продовженням концепції щодо розмежування юридичного факту та правової (абстрактної) моделі обставини. Відповідно, на відміну від останньої, юридичний факт характеризується тільки його властивими ознаками, характеристиками тощо. Це дозволяє відмежовувати різні договори одного і того ж виду, наприклад, різні договори поставки продукції, які відповідають одним і тим же вимогам законодавства як абстрактній правовій моделі. У зв'язку з цим, кожен юридичний факт деталізується, “ідентифікується” через елементи його складу. М. Г. Александров визначав склад юридичного факту як “сукупність ознак, за наявності яких відповідний життєвий факт ... здатен викликати визначені юридичні наслідки” [9, с. 174]. Отже, ведення та використання поняття “склад юридичного факту” дозволяє однозначно роз'яснити природу строку в договорі, який сам юридичним фактом не є, проте істотно впливає на права та обов'язки, можливо — відповідальність учасників договірних відносин. Таким чином, немає підстав вважати строк самостійним юридичним фактом, проте він, безперечно, є елементом складу юридичного факту, зокрема цивільно-правового договору. Тому не можна погодитись із твердженням, що зміст строку становлять або дія, або подія, а поза цими фактами встановлення та існування строків втрачає сенс [8, с. 18]. Строк — елемент складу будь-якого юридичного факту (дія, подія), який має темпоральні межі.

Проте не можна погодитись з позицією, що “встановлення, продовження, дотримання та недотримання строків, що свідомо та цілеспрямовано здійснюються людиною та залежать від її волі”, також є елементами складу юридичного факту [16, с. 121]. Так, наприклад, встановлення строку, як і врегулювання (узгодження) будь-яких інших

¹ Згадування про таке поняття, як склад юридичного факту, можна зустріти у роботах М. Г. Александрова, О. О. Красавчікова, інших науковців [9, с. 174; 1, с. 18–19]. При цьому не всі автори визнають використання такого поняття доцільним та обґрунтованим. Корисними для дослідження складу юридичного факту є також окремі висновки Р. А. Ханнанова [32].

умов договору, може відбуватися в декілька етапів (оферта, акцепт). Причому таких етапів може бути більше двох. Дії суб'єктів (потенційних контрагентів) щодо цього слід сприймати як правочини, які є окремими юридичними фактами. Так і щодо продовження (чи зміни) строку договору. Це відбувається зазвичай шляхом вчинення окремого правочину, що є додатком до договору, або шляхом переукладення договору. З цього слід зробити висновок, що елементом складу юридичного факту-договору є строк(и), а не його (їх) встановлення тощо. У більшості випадків встановлення строку здійснюється разом із узгодженням інших умов договору. Ще одним аргументом віднесення встановлення, продовження строку тощо саме до елементів складу юридичних фактів М. О. Рожкова називає те, що вони самі по собі жодних правових наслідків не породжують [16, с. 121]. На це можна заперечити, що існує значна кількість юридичних фактів, які не можуть породжувати правові наслідки самотійно, проте вони є незамінними у фактичному складі.

Таким чином, існує два окремі юридичні факти:

1) строковий договір (елементом його складу як юридичного факту є строк);

2) вплив строку.

Переважно вплив строку відносять не до дій, а до подій [23, с. 130]. Сплив строку одні дослідники (М. Г. Александров, С. С. Алексеев, О. А. Красавчиков) відносять до абсолютних юридичних подій [9, с. 117; 33; 1, с. 18–19], інші (В. С. Ковальська, М. О. Рожкова) — до відносних подій [28, с. 149; 16, с. 122]. Саме останній висновок вважаємо правильним. Це обґрунтовується, зокрема, тим, що критерієм поділу юридичних фактів на дії та події є характер перебігу, а не походження юридичного факту [28, с. 149]. Відповідно строк може встановлюватися чи змінюватися вольовою поведінкою людини, проте спливає незалежно від неї. Відповідно встановлення цивільно-правового строку відбувається в межах факту-дії: нормативні строки — в нормативних актах як відображення волі держави, яка реалізується в рішеннях компетентних державних органів; договірні строки — за домовленістю (правочином) сторін. Проте вплив (чи закінчення) строку — це факт-подія, оскільки плину часу як об'єктивному явищу запобігти неможливо. Те, що договірний строк може бути продовжений (пролонгований) або зменшений, характеризує його встановлення та не повинно змінювати ставлення до нього як до відносної події. Тому слід погодитись з В. В. Луцем, що сторони, які встановили певні строки, володіють значними можливостями впливати на моменти настання або закінчення строків [8, с. 18].

Слід зазначити, що початок перебігу строку в договірних цивільно-правових відносинах, як правило, визначається сторонами в договорі і лише зрідка — законом. Зазвичай нормою закону передбачаються строки захисту цивільних прав та інтересів. А строки здійснення цивільних прав та виконання обов'язків, як правило, встановлюються договором чи односторонніми правочинами.

Слід спростувати твердження про те, що вплив строку як юридичний факт може викликати правові наслідки як у складі фактичного складу, так і самотійно [16, с. 122]. Вважаємо, що самотійно викликати правові наслідки вплив строку не може в жодному випадку. Як мінімум ще одним

елементом фактичного складу повинен бути цивільно-правовий договір. Тобто слід погодитись з висновком В. В. Луця, що настання або закінчення строку має значення не саме по собі, а у поєднанні з тими подіями чи діями, для вчинення або утримання від вчинення яких цей строк передбачений [8, с. 18].

Слід заперечити, що здійснення належного особі права або виконання покладеного на нього обов'язку своєчасно або навіть достроково свідчить про протиставлення активної діяльності суб'єкта плинні строку [8, с. 18]. Проте неправильним вважаємо висновок, що перебіг строку піддається впливу людей, залежить від їх волі та свідомості [8, с. 18]. Так, протермінування чи дострокове виконання обов'язку є одним із елементів фактичного складу, який у сукупності, в т.ч. із впливом строку, може породити передбачені договором чи законом правові наслідки — сплату неустойки, застосування інших форм цивільно-правової відповідальності, перенесення ризику випадкової загибелі речі (предмета договору) на порушника, застосування заходів заохочення тощо.

Таким чином, було підтверджено існування двох окремих різновидів юридичних фактів: договір (елементом його складу як юридичного факту є строк) та вплив строку. У той же час було обґрунтовано, що сам строк (зокрема цивільно-правовий) юридичним фактом визнати не можна. Подальші наукові дослідження строку та впливу строку повинні стосуватися їх розмежування та встановлення їх значення для цивільних правовідносин

Список використаних джерел

1. Красавчиков, О. А. Юридические факты в советском гражданском праве [Текст] / О. А. Красавчиков. — М. : Госюриздат, 1958. — 182 с.
2. Шершеневич, Г. Ф. Общая теория права [Текст] / Г. Ф. Шершеневич. — М. : Изд. Бр. Башмаковых, 1910–1912. — Вып. 4. — 805 с.
3. Теория государства и права [Текст] : курс лекц. / под ред. М. Н. Марченко. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Зерцало: ТЕИС, 1996. — 480 с.
4. Курцев, Н. П. Правовая природа юридических фактов [Текст] / Н. П. Курцев, Е. Н. Горюнова // Юрист. — 2003. — № 10. — С. 16–23.
5. Гражданское право [Текст] : учеб. : в 2 т. / отв. ред. Е. А. Суханов. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : БЕК, 1998. — Том I. — 816 с.
6. Алексеев, С. С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования [Текст] / С. С. Алексеев. — М. : Статут, 1999. — 712 с.
7. Толстой, Ю. К. К теории правоотношения [Текст] / Ю. К. Толстой. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1959. — 87 с.
8. Луць, В. В. Строки і терміни у цивільному праві [Текст] : монограф. / В. В. Луць. — К. : Юрінком Інтер, 2013. — 320 с.
9. Александров, Н. Г. Законность и правоотношения в советском обществе [Текст] / Н. Г. Александров. — М. : Госюриздат, 1955. — 176 с.
10. Мирошникова, Ж. Ю. Функции юридических фактов по российскому законодательству [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Мирошникова Жанна Юрьевна. — Ростов-на-Дону, 2005. — 185 л.
11. Ткаченко, Ю. Г. Социалистические правоотношения [Текст] / Ю. Г. Ткаченко ; М-во высш. и сред. спец. образования РСФСР, Всесоюз.

- заоч. юрид. ин-т. — М. : [б. и.], 1961. — 31 с. — Лекции по курсу “Теории государства и права”. Вып. 19.
12. *Батянов, М. В.* Срок действия гражданско-правового договора [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Батянов Максим Владимирович. — Самара, 2004. — 217 л.
 13. *Исаков, В. Б.* Юридические факты в советском праве [Текст] / В. Б. Исаков. — М. : Юридическая литература, 1984. — 144 с.
 14. *Исаков, В. Б.* Юридические факты в российском праве [Текст] : учеб. пособ. / В. Б. Исаков. — М. : Юстицинформ, 1998. — 48 с.
 15. *Синюков, В. Н.* Юридические факты в системе общественных отношений [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 “Теория и история государства и права; история политических и правовых учений” / В. Н. Синюков. — Свердловск, 1984. — 21 с.
 16. *Рожкова, М. А.* Юридические факты гражданского и процессуального права: соглашения о защите прав и процессуальные соглашения [Текст] / М. А. Рожкова ; Исслед. Центр частного права. — М. : Статут, 2009. — 332 с.
 17. *Рожкова, М. А.* Теории юридических фактов гражданского и процессуального права: понятие, классификации, основы взаимодействия [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право” / М. А. Рожкова. — М., 2010. — 53 с.
 18. *Ворожейкин Е. М.* Семейные правоотношения в СССР [Текст] / Е. М. Ворожейкин. — М. : Юрид. лит, 1972. — 336 с.
 19. *Емельянов В. П.* Гражданское право Украины [Текст] : практ. пособ. / В. П. Емельянов. — Изд. первое. — Днепропетровск : УкО ИМА Пресс, 1994. — 144 с.
 20. Гражданский кодекс Украины: Комментарий [Текст]. — [Изд. 2-е]. — Х. : Одиссей, 2004. — Т. 1. — 832 с.
 21. *Кириллова, М. Я.* Сроки в гражданском праве. Исковая давность [Текст] / М. Я. Кириллова, П. В. Крашенинников. — [2-е изд., испр. и доп.]. — М. : Статут, 2007. — 78 с.
 22. *Суханов, Е. А.* О месте сроков в системе юридических фактов советского гражданского права [Текст] / Е. А. Суханов // Вестник Московского университета. Серия 11 “Право”. — 1970. — № 6. — С. 70–77.
 23. *Данилин, В. И.* Юридические факты в советском семейном праве [Текст] / В. И. Данилин, С. И. Реутов. — Свердловск : Изд во Урал. ун-та, 1989. — 156 с.
 24. *Маркосян, А. В.* Юридические факты в семейном праве Российской Федерации [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право” / А. В. Маркосян. — М., 2007. — 24 с.
 25. *Шовкова, О. В.* Позовна давність як різновид цивільно-правових строків [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / О. В. Шовкова. — Х., 2008. — 19 с.
 26. *Грибанов, В. П.* Сроки в гражданском праве [Текст] / В. П. Грибанов. — М. : Советское право, 1967. — 48 с.
 27. Цивільне право України. Загальна частина [Текст] : підруч. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. — [3-тє вид., перероб. і доп.]. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 976 с.

28. Ковальська, В. С. Підстави зміни та припинення сімейних правовідносин [Текст] : монограф. / В. С. Ковальська ; за ред. С. Д. Гринько. — Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2014. — 260 с.
29. Жгунова, А. В. Сроки в советском гражданском праве [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право и гражданский процесс” / А. В. Жгунова. — Свердловск, 1971. — 46 с.
30. Исаева, Е. В. Процессуальные сроки в гражданском и арбитражном процессе [Текст] : учеб.-практ. пособ. / Е. В. Исаева. — М. : Волтерс Клувер, 2005. — 263 с.
31. Вахоньва, Т. М. Строки (терміни) у цивільному праві [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / Т. М. Вахоньва. — К., 2005. — 18 с.
32. Ханнанов, Р. А. Нормативные условия в динамике гражданского правоотношения [Текст] / Р. А. Ханнанов // Советское государство и право. — 1973. — № 8. — С. 123–127.
33. Алексеев, С. С. О составе гражданского правонарушения [Текст] / С. С. Алексеев // Правоведение. — 1958. — № 1. — С. 47–53.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 5 від 12 листопада 2015 року)*

Надійшла до редакції 12.11.2015

Панченко С. С. Правовая природа срока в гражданском праве

Исследуются доктринальные подходы к определению правовой природы гражданско-правового срока. Выясняется, является ли срок юридическим фактом гражданского права. В связи с этим, предложено отойти от традиционного двойного понимания понятия юридического факта. Анализируются аргументы исследователей, которые считают сроки юридическими фактами, а также тех, которые возражают против этого. Установлено, что сроки не имеют значения юридических фактов.

Исследованы темпоральные категории, связанные с гражданско-правовым сроком: установление, наступление, течение, истечение срока. Признано прогрессивным четкое разграничение в законодательстве таких понятий, как срок и дата. Обосновано, что юридическим фактом является истечение срока, а срок является элементом состава юридического факта, например, гражданско-правового договора. Этот вывод подтверждается и понятием срока, которое содержится в действующем Гражданском кодексе Украины. Установлено, что истечение срока в классификации юридических фактов по волевому признаку следует относить к относительным событиям.

Ключевые слова: *гражданско-правовой срок, юридический факт, истечение срока, состав юридического факта, элемент состава юридического факта.*

Panchenko, S. S. The Legal Nature of Term in Civil Law

Doctrinal approaches to definition of the legal nature of civil term are investigated. It is clarified whether the term is a legal fact of civil law or not. In this regard it is offered to depart from traditional double understanding of concept of the legal fact. Arguments of researchers who consider terms the legal facts, and also what object to it are analysed. It is established that terms don't mean the legal facts.

The temporal categories connected with civil term are investigated: establishment, setting, current, expiration of term. Accurate differentiation in the legislation of such concepts, as the term and date is recognized progressive. It is proved that the legal fact is the expiration, and term is an element of structure of the legal fact, for example, of the civil contract. This conclusion is confirmed also by concept of term which contains in the existing Civil Code of Ukraine. It is established that the expiration in classification of the legal facts by a strong-willed sign should be carried to relative events.

Keywords: *civil term, legal fact, expiration, structure of the legal fact, element of structure of the legal fact.*

